

SCHRIFFERT ÁDÁM

LUZOFÓN INTEGRÁCIÓS TÖREKVÉSEK – A PORTUGÁL NYELVŰ ORSZÁGOK KÖZÖSSÉGÉNEK VÁLLALKOZÁSA AFRIKÁBAN

A posztkoloniális érában az egykori gyarmattartók és volt gyarmataik nemzetközi szervezetbe való tömörülésére számos példát láthattunk már: Frankofónia, a Brit Nemzetközösség, az Iberoamerikai Csúcstalálkozók rendszere, illetve a tanulmány középpontjában álló CPLP¹ mind ilyen entitásnak tekinthető. Ami leginkább megkülönbözteti őket, hogy milyen együttműködés mentén kívánják definiálni magukat. Ez lehet politikai, gazdasági vagy kulturális kooperáció is. Szervezetünk neve sokatmondó, hiszen egy olyan politikai kezdeményezésről van szó, melynek alapja a portugál nyelv, így nem meglepő, hogy a szervezet eddigi munkássága során a kiemelt prioritást élvező programok a nyelvi együttműködés terén zajlottak. A szervezetnek nyolc tagja van, Portugália mellett Brazília, az öt egykori afrikai gyarmat – nevezetesen Angola, Mozambik, Bissau-Guinea, São Tomé és Príncipe, a Zöld-foki-szigetek –, valamint Ázsiában Kelet-Timor. A nyolc tagállam kapcsolatrendszere számos kutatási témával szolgál, ezek közül az egyik a tanulmány középpontjában álló öt portugál nyelvű afrikai ország, vagyis a PALOP² és a nemzetközi szervezet viszonya, annak szerepe a kontinensen és legfőbb vállalkozásának, a portugál nyelv ügyének felkarolása.

Mivel a PALOP-nak nincsenek szervezeti keretei, a portugál nyelvű országok közötti multilaterális együttműködés színtere a CPLP, sőt: luzofón³

¹ Portugál Nyelvű Országok Közössége – Comunidade dos Países da Língua Portuguesa.

² A PALOP mozaikszó, a Países Africanos da Língua Oficial Portuguesa, azaz a Portugál Hivatalos Nyelvű Afrikai Országok rövidítése. A gyűjtőnév használata megtévesztő: az öt afrikai ország egységét sejteti, noha ennek intézményesült formája, a volt gyarmatokat integráló szervezet soha nem jött létre.

³ A luzofón jelzót a magyar nyelv nem, vagy csak a legritkább esetben használja. A portugál értelmező szótár szerint luzofón (*lusófono*) az az ország vagy nép, amelynek a hivatalos nyelve

Afrika országainak egymás közötti gazdasági kapcsolatai olyannyira nem számottevők, hogy az egyetlen multilaterális fórum, ahol a portugál nyelvű afrikai országok a közvetlen együttműködés érdekében találkoznak, az a Portugál Nyelvű Országok Közössége. A szervezet profilját politikai jellege határozza meg, az Európai Közösséghez hasonló közös piac eddig nem jött létre. A nemzetközi szervezet jövőbeli prioritásai között említette Luzofón Afrika gazdasági, közigazgatási, de elsősorban – a szervezet jellegéből fakadóan – kulturális és oktatási fejlesztését, az együttműködés további mélyítését.

A CPLP azonban a közvetlen, kormányközi segélyezés mellett egy mediációs feladatot is célul tűzött ki: a szervezet legfőbb gyűlésén, az Állam és Kormányfők Konferenciáján rendre felmerül, hogy a PALOP fejlesztése sokkal hatékonyabb lehetne, ha a nemzetközi fórumokon együttesen, integrált szereplőként tudnának fellépni. Kérdés, hogy milyen lépéseket tesz a CPLP, hogy az öt portugál nyelvű afrikai ország közelebb kerüljön egymáshoz, milyen lépések történnek a szervezet keretein belül, illetve melyek azok a jelenségek, amelyek ennek gátat szabnak.

A CPLP BEMUTATÁSA

A CPLP létrehozásának első lépése 1989 novemberére vezethető vissza, amikor Portugália, Brazília és a PALOP-országok képviseltették magukat a Portugál Nyelvű Országok Állam és Kormányfőinek I. Csúcstalálkozóján a braziliai São Luís de Maranhão-ban. A találkozón megegyeztek a Portugál Nyelv Nemzetközi Intézetének (Instituto Internacional da Língua Portuguesa – IILP) létrehozásában.

Második alkalommal 1994 februárjában a hét ország külügyminiszterei találkoztak Brazíliavárosban, és megegyeztek abban, hogy javasolni fogják kormányaiknak az Állam és Kormányfők Csúcstalálkozójának állandó, alapító okirat alapján történő létrehozását. A külügyminiszterek egyetértettek továbbá abban is, hogy az együttműködés szervezeti kereteket öltson, lisszaboni központtal. A helyszín kiválasztása kézenfekvőnek tűnt, mert a portugál főváros volt az egyetlen, ahol mind a hét országnak volt külképviselete, így a személyes kapcsolatteremtés és a gyors döntéshozatal sokkal egyszerűbbé vált.

A CPLP institucionalizálása során a legfontosabb feladat az

a portugál (*cuja língua oficial é o português*), illetve az az egyén, aki portugálul beszél (*quem fala português*). A portugál szakirodalom előszeretettel alkalmazza a *Lusofónia*, a *Luso-Africano* és az *África Lusófona* elnevezéseket is. A témában gazdag és sokrétű elemzést nyújtó angolszász társadalomtudósok a *Lusophone* (luzofón) vagy a *Portuguese-speaking* (portugálul beszélő) jelzőket használják. Mindezek alapján úgy gondolom, hogy a tanulmányban a luzofón kifejezés használata indokolt.

együtműködési területek kiválasztása volt, mint a politikai-diplomáciai, gazdasági és vállalati, valamint a nem kormányzati szervezetekkel való együttműködés, és az IILP működésének elindítása. Ennek a gyűlésnek a két legkézzelfoghatóbb eredménye az Alapító Deklaráció és a Közösségi Törvények szövegének megalkotása volt. A két dokumentum megerősítésével az 1996. július 17-i lisszaboni Állam és Kormányfők Csúcstalálkozója jelentette a CPLP létrejöttét. A csúcson a résztvevők hangsúlyozták, hogy a dátum nem a kezdetet jelenti, csupán szervezeti kereteket kapott most a nagy történelmi hagyományokkal rendelkező együttműködés, és ez a Közösség hivatalos létrejöttével, a területek együttműködésének elmélyítésével eredményesebbé válhat.

A CPLP politikai kezdeményezésként identifikálja magát, melynek „alapja a portugál nyelv, a történelmi kötelék és a nyolcak közös öröksége. Ezek alkotják a luzofón teret, amelyet a földrajzi diszkontinuitás jellemez.”⁴ Az együttműködéstől a folyamatos fejlődést várják, a kooperációs területek közül az oktatás és egészségügy kiemelt prioritást kapott. A Közösség keresi a többi multilaterális szervezettel (ENSZ, EU) való együttműködést, keresi a „külső és belső erőforrások mobilizálását, új mechanizmusok létrehozásával, a már meglévők dinamizálásával.”⁵

A szervezet bemutatása során hasznos lehet egy egyetemes ismérrendszer általi áttekintés. Egy országokat összefogó nemzetközi szervezet elsődleges ismérve, hogy államok hozzák létre. A CPLP esetében a hét alapító tagállam (Portugália, Brazília és az öt afrikai ország) között jött létre az együttműködésről szóló szerződés, ez az Alapító Deklaráció (Kelet-Timor csak függetlenségének elnyerése után vált taggá). A CPLP nemzetközi jogalanyisággal rendelkezik, amely nem eredeti, mint az államok esetében, hanem származékosnak és korlátozottnak tekinthető, mivel jogalanyisága a résztvevő államok akarat-megegyezéséből származtatható, és a szervezet csak a tagállamokban, az alapító dokumentum alapján meghatározott mértékben és területen válhat a nemzetközi jogok és kötelezettségek hordozójává.⁶

A CPLP a nemzetközi szervezetek osztályozása szerint zárt, partikuláris szervezetnek tekinthető. Zárt, mert eleve nem törekszik univerzális tagságra, és a tagfelvételt csak bizonyos ismérvek alapján engedélyezi; a CPLP esetében az elsődleges és legfőbb ismérv a portugál mint hivatalos nemzeti nyelv elfogadása, továbbá elvben kitétel, hogy a jelentkező legyen demokratikus nemzetállam. Továbbá partikulárisnak tekinthető a szervezet, mivel sajátos funkciói vannak és nem kötődik egy szoros értelemben vett földrajzi egységhez. A Portugál Nyelvű Országok

⁴ Regina Marchueta: A CPLP e seu enquadramento. p.59. [saját fordítás]

⁵ CPLP: Történeti áttekintés – a szervezet létrejötte. <http://www.cplp.org/id-45.aspx>.

⁶ Blahó András – Prandler Árpád: Nemzetközi szervezetek és intézmények. p. 60-74.

Közösségének tagállamai négy kontinensen helyezkednek el, és a hatalmas földrajzi távolság áthidalása az egyik legnagyobb kihívás az együttműködés sikeres megvalósításában. Fontos azonban megjegyeznünk, hogy a határozathozatal az egyes tagországok képviselőinek a kezében van.

A nemzetközi szervezetekben az államok megfigyelői státusza kétféle lehet: állandó (mint például a Szentszék jelenlegi missziója az ENSZ-nél) vagy ad hoc (csak egy bizonyos ülészakra, egy bizonyos tárgykörrel kapcsolatban kap meghívást egy adott állam). 1998 júliusában az Állam és Kormányfők Konferenciájának zöld-foki-szigeteki találkozóján megszületett a megfigyelői státusszal kapcsolatos szabályzat.⁷ Ennek alapján a 2005-ös luandai csúcson hozták létre a társmegfigyelői és a konzultatív megfigyelői státuszt.⁸ A társmegfigyelői státusz lehetővé teszi, hogy részt vegyenek az Állam és Kormányfők Konferenciájának és a Miniszterek Tanácsának bármely ülésén, természetesen szavazati jog nélkül. Ha azonban bármely tagállam kéri, hogy a megfigyelők ne vegyenek részt valamely ülésen, úgy a vendég delegációnak ezt kötelessége tiszteletben tartani. A társmegfigyelői státuszra a luandai csúcs alapján azokat az államokat lehet jelölni, „amelyek valós érdeklődést és elhivatottságot mutatnak a CPLP alapelvei és céljai iránt”.⁹ Ezt a státuszt ideiglenesen vagy örökre vissza lehet vonni. Ebbe a kategóriába tartozik jelenleg Egyenlítői Guinea, Mauritius és Szenegál. A Miniszterek Tanácsának 2006-os bissau-i találkozóján úgy döntöttek, hogy a civil szféra bármely entitása jelentkezhet a konzultatív megfigyelői státuszra. Jelenleg 44 ilyen státusszal rendelkező nem kormányzati szerv, alapítvány, egyetem és egyéb közösség áll a szervezettel kapcsolatban.

A szervezet bemutatásakor nem elhanyagolható a főbb szervek sajátosságainak ismertetése. A legfőbb szerv az Állam és Kormányfők Konferenciája. Ennek kompetenciái közé tartoznak a hosszú távú stratégiák, a fő irányvonalak meghatározása, a CPLP főtitkárának ki- és megválasztása, a CPLP működéséhez szükséges intézmények létrehozása, a székelő elnök kinevezése (aki valamely tagállamból kerül ki; ez a mandátum rotációs alapon kerül kiosztásra, és két évre szól). A Konferencia feladata továbbá a jogi keretek megteremtése, azoknak az eszközöknek az adoptálása, amelyek a Közösségi Törvények hatályba lépését segítik, illetve amelyek segítségével a hatalmat a Miniszterek Tanácsához tudják delegálni. A Konferencia rendes ülészakája két évente zajlik, helyszíne rotációs alapon változik, valamely tagállam fővárosa ad neki otthont. A rendkívüli ülészakát a tagállamok kétharmadának kérésére lehet összehívni, a döntéshozatal konszenzusos, és kötelező erejű az összes tagállamra nézve.¹⁰

⁷ II. Conferência de Chefes de Estado e de Governo da CPLP, Edições CPLP, 1998.

⁸ X. Reunião Ordinária do Conselho de Ministros da CPLP, Edições CPLP, 2005.

⁹ X. Reunião Ordinária do Conselho de Ministros da CPLP, Edições CPLP, 2005.

¹⁰ CPLP: Állam és Kormányfők Konferenciája. <http://www.cplp.org/Default.aspx?ID=90>.

A Parlamenti Közgyűlést a XII. Miniszterek Tanácsa ülésén, 2007 novemberében hozták létre. Tagjait a tagállamok nemzeti parlamentjei delegálják, és minden tagország ugyanannyi mandátummal rendelkezik. A házelnököt a tagállamok jelölik, és a Közgyűlés választja meg két évre. A CPLP parlamentjének a gyakorlat szerint mindig más nemzetiségű házelnöke van. Kompetenciái közé tartozik a feladatok végrehajtásának értékelése, a főbb irányvonalak és stratégiák megfogalmazása, a CPLP különböző szerveitől információk kérése, bármely szervhez intézett ajánlás, a különböző témákkal foglalkozó munkacsoportok létrehozása és megfigyelői csoportok felállítása (például a nemzeti parlamenti választások megfigyelése céljából).¹¹

A Miniszterek Tanácsában a tagállamok külügyminiszterei foglalnak helyet. Feladata a CPLP napi szintű feladatainak irányítása, fejlődésének és működésének felügyelete, költségvetésének kialakítása, az Állam és Kormányfők Konferenciája számára ajánlások megfogalmazása (a működéssel és a funkcionáriusok kinevezésével kapcsolatban). A Miniszterek Tanácsa választja a szerv elnökét, aki általában valamely tagállam minisztere. A funkció betöltése rotációs alapon változik, a döntéshozatal konszenzusos. Évente tartanak rendes ülésszakot, a tagállamok kétharmadának kérésére pedig rendkívüli találkozót lehet összehívni.¹²

Az Állandó Egyeztetői Bizottságban a tagországok egy-egy képviselője foglal helyet. Ez a főtitkár mellett működő szerv, amely az Állam és Kormányfők Tanácsa és a Miniszterek Tanácsa döntéseinek és ajánlásainak végrehajtását felügyeli. A bizottság havonta ülésezik, de rendkívüli ülésszakot szükség esetén bármikor össze lehet hívni. A szerv vezetését az a tagország végzi, amely a Miniszterek Tanácsának elnökségét tölti be.¹³

A CPLP Főtitkársága a legfőbb végrehajtói szerv. Elsődleges feladata a miniszteri találkozókhoz hozott határozatok végrehajtása és felügyelete. Megfigyelheti bármelyik CPLP-szerv munkáját, ajánlásokat tehet személyi ügyekkel kapcsolatban. A főtitkár általában a CPLP-tagállamokban politikai tekintéllyel rendelkező személyiség, és az Állam és Kormányfők Konferenciája választja meg. A mandátum két évre szól, és egyszer meghosszabbítható. A főtitkár mindig más tagországból érkezik. A 2006. júliusi, Bissauban tartott Állam és Kormányfők Konferenciáján határoztak az általános igazgatói tisztség létrehozásáról. Ez kiegészítő funkció számos adminisztratív feladattal, és közvetlenül a főtitkár alá tartozik. A mandátuma három évre szól, és egyszer meghosszabbítható.¹⁴

¹¹ CPLP: Parlamenti Közgyűlés. <http://www.cplp.org/Default.aspx?ID=96>.

¹² CPLP: Miniszterek Tanácsa. <http://www.cplp.org/Default.aspx?ID=91>.

¹³ CPLP: Állandó Egyeztetői Bizottság. <http://www.cplp.org/Default.aspx?ID=92>.

¹⁴ CPLP: Főtitkárság. <http://www.cplp.org/Default.aspx?ID=116>.

A Szektoriális Miniszteri Találkozókon a tagállamok szakminiszterei vesznek részt, ez az a fórum, ahol érdemi, gyakorlatban alkalmazandó döntések születnek. Ezek a találkozók szinte teljes körűen, igen szerteágazó területekkel foglalkoznak – nevezetesen ilyen területek a politikai vezetés, közigazgatás, parlamenti ügyek, oktatás, jogrendszer, mezőgazdaság, halászat, ipar, környezetvédelem, egészségügy, tudomány és technológia, posta és telekommunikáció, kultúra, védelem, munka és szolidaritás, sport, gazdaság, fiatalság (a jövő nemzedéke), valamint a turizmus.¹⁵

Az olyan szerv, mint a CPLP-ben az Együttműködés Főbb Pontjainak Találkozója, nem tekinthető általánosnak a nemzetközi szervezetekben. Ezen a fórumon a tagállamoknak ki kell jelölniük egy bizonyos nemzeti ügyet, területet, melyet a közösség keretein belül kívánnak fejleszteni. Ez a szerv évente kétszer tart rendes ülést.¹⁶ Különlegességére a CPLP identifikációja adhat választ. Mivel a szervezet nem tekinthető sem globális, sem regionális szervezetnek, közvetlen, egymást kiegészítő gazdasági érdekekről sem beszélhetünk, noha a CPLP-tagországok közötti kereskedelem fontos. Az eddigiekből következik a CPLP sajátosságaként a földrajzi diszkontinuitás; ez a kapcsolatrendszer erősen aszimmetrikus gazdasági dependenciákról tanúskodik. Egy olyan piramishoz hasonlíthatom, melynek csúcán a nagyhatalom, Brazília áll, a többi tagországnak (de leginkább a PALOP-nak) létkérdés a velük folytatott gazdasági diplomácia. Az Együttműködés Főbb Pontjainak Találkozója leginkább egy válságkezelési fórumhoz hasonlítható, ahol a tagállamok felvetik legfontosabb nemzeti problémájukat, erre keresnek megoldást. A költségvetés ugyan sokszor nem teszi lehetővé, hogy a problémákat multilaterális keretek között kezeljék, ezért a további orvoslás kormányközi úton folyik tovább. Ez nem meglepő jelenség, ugyanis a „nemzetközi rezsimek pénzáramlásainak nagy részét bilaterális keretek között nyújtják, 2005-ben például a DAC¹⁷-tagállamok fejlesztési segélyeinek 77%-át alkották bilaterálisak.”¹⁸

Felvetődik a kérdés, hogy mi a szerepe a CPLP-nek, ha a problémákat nem lehet multilaterális szinten kezelni? Nem kell hozzá különösebb kritikai érzék, hogy észrevegyük: a szervezeti felépítés nem mondható igazán demokratikusnak. Akinek vannak felületes ismeretei az Európai Unió intézményrendszeréről, annak feltűnik a kísérteties hasonlóság a két szervezet között. (Portugália uniós tagsága erősen kihat rá.) A legerőteljesebb szerv – csakúgy, mint az EU-ban – a Miniszterek Tanácsa és

¹⁵ CPLP: Miniszterek Tanácsa. <http://www.cplp.org/Default.aspx?ID=91>.

¹⁶ CPLP: Az Együttműködés Főbb Pontjainak Találkozója. <http://www.cplp.org/id-95.aspx>.

¹⁷ DAC: OECD DAC – OECD Development Assistant Committee (OECD Fejlesztési Támogatási Bizottság).

¹⁸ Paragi Beáta – Szent-Iványi Balázs – Vári Sára: Nemzetközi fejlesztési segélyezés. p.83.

a Szektorális Miniszteri Találkozó, ahol a lényegi döntések születnek, ezek a legproaktívabb egységek. Az Állam és Kormányfők Konferenciája az uniós Tanácshoz hasonlóan reprezentatív funkciót tölt be, ez a CPLP legátropolitizáltabb intézménye. A Parlamenti Közgyűlés – hasonlóan az Európai Parlamenthez, amely a Lisszaboni Szerződés életbe lépése óta ugyan növekvő súllyal bír – nem rendelkezik tényleges hatalommal, nincs különösebb szerepe a döntéshozatalban. A demokratikus deficit szembetűnő, az Együttműködés Főbb Pontjainak Találkozója 2002-es létrehozása már-már kétségbeesett próbálkozásnak tűnik, olyan, mintha a többi szerv cselekvőképtelenségét kívánnák vele ellensúlyozni.

A CPLP védelmében azonban meg kell említeni, hogy mindössze másfél évtizede jött létre, így érthető, hogy napjainkban is erős politikai jelleggel bír. Az együttműködés elmélyítése, illetve a minél több területen való sikeres beavatkozás megköveteli az intézményrendszer hatékonyságának növelését, így a jövőben várhatóak erre irányuló intézkedések. Korántsem prognosztizálható azonban olyan heves vita az intézményi reformok ügyében, mint az Európai Unió Lisszaboni Szerződésével kapcsolatban. A funkcionalitás a legfőbb vezérelv a CPLP-nél, és ennek evolúciója, mint a szervezet történetében mindig is, a „konszenzuson, a tagállamok közti egyetértésen, egyenlőségen kell, hogy alapuljon”¹⁹. A kooperáció kibontakozása a nyelvi egység és kultúrák érintkezésén alapult, ezen a két területen alkotott maradandót a szervezet. A nyelvi együttműködés létkérdés portugál nyelvű Afrika esetében, ebben ez a régió igényli a legnagyobb innovációt. Hogy mivel kecsegtet a multilaterális együttműködés a tagországok, jelen esetben a vizsgálódás középpontjában álló PALOP országainak életében, ez részletekbe menő elemzést igényel.

A CPLP GENEZISÉNEK OKA: A NYELVI EGYÜTTMŰKÖDÉS

Az Egyesült Nemzetek Szervezete a 2005-től 2014-ig terjedő időszakot a „Tanulás a Fenntartható Fejlődésért” évtizedének deklarálta. Ennek az ambiciózus és összetett kezdeményezésnek az a célja, hogy „az összetartozó értékeket integrálni kell a tanulás különböző formáiban”.²⁰ A CPLP alap gondolata, hogy a nyolc portugál nyelvű országot közelebb hozza egymáshoz, hogy megteremtse a feltételeket a hátrányosabb helyzetben lévő tagországok állampolgárainak a felzárkózáshoz. A szervezet fennállásának tizedik évfordulóján Luís de Matos Monteiro da Fonseca főtitkár úgy fogalmazott, hogy a CPLP elkötelezett a portugál nyelv fejlesztésében,

¹⁹ José Manuel Rolo: Redescobrir a Africa: a cooperação no contexto da cooperação internacional para o desenvolvimento. p.141-148.

²⁰ Lásd: CPLP: A portugál nyelv terjesztése. <http://www.cplp.org/id-254.aspx>.

„azonban ahhoz az is kell, hogy a szervezetről és annak céljairól egyáltalán tudjanak az emberek”²¹. Ezért arra kérte a tagállamokat, hogy az oktatási intézményekben vezessék be a CPLP-napot, ami eszközként szolgálhat a szervezet munkásságának a kiterjesztésében.

A közös nyelvi szabályok lefektetése mindig is alapvető szempont volt a CPLP munkásságában, sőt születésének oka is ez volt. Ez a célkitűzés hatalmas innovációt igényel. A portugál nyelv diverziója és terjedése négy különböző kontinensen persze a felfedezésekkel, az egykori tengerek fölötti nagyhatalmisággal, a misszionáriusok és a kivándorlók szerepével magyarázható. A XX. századra a portugál nyelv lett a legfőbb összetartó kapocs a nyolc ország között; ez a gyarmati örökség egyetlen olyan hagyatéka, amely az önrendelkezés és nemzeti identitás alapkövévé vált. Mégis: a gyarmatok felszabadulásával a nyelv, a nyelvfejlődés veszélybe került. A „jus sanguinis”, vagyis vérségi jog a nemzeti identitáshoz való jogosultságot jelenti, egyesek rendelkeznek vele egy adott területen, mások nem, kívülállóként jelennek meg, s ez nehézkessé teszi a közösségbe való beilleszkedést. Ugyanígy van ez a portugál nyelvvel a posztkoloniális érában: az olyan országokban, ahol megvannak a feltételei a nyelv evolúciójának, a nyelvi kincs, hagyatéka prezervációjának (megfelelő szintű oktatás, közigazgatási rendszer, kulturális és irodalmi élet), ott az emberek továbbra is beszélik a nyelvet. Azok a területek azonban, amelyek nem rendelkeznek a fent említett kritériumokkal, vagy egyáltalán nem, vagy nem kellő mértékben sajátítják el a hivatalos nyelvet. A nyolc CPLP-ország közül az öt afrikai ország és Kelet-Timor is ezekkel a problémákkal küzd. A nemzeti identitás válságba jut, az állampolgárok beláthatatlan hátrányba kerülnek a többi tagállam lakosságával szemben (Portugália és Brazília), pszichológiai, szociális és gazdasági téren egyaránt.²² A nyelvvel mint a nemzeti identitás meghatározójával a későbbiekben még foglalkozni kell.

A CPLP előtt álló elsődleges feladat az akadályok tudatosítása a tagállamok vezetőiben és polgáraiban, hogy a problémákat minél hatékonyabban át lehessen hidalni. Mik lehetnek az okai a PALOP-országokban a portugál nyelvhasználat alacsony szintjének? Ennek többféle magyarázata létezik. Először is ki kell térni arra a problémára, hogy nemcsak Portugáliához, a portugál kulturális és irodalmi élethez képest tekinthető elmaradottnak luzofón Afrika, hanem az egyes országokon belül is eltérések mutatkoznak. Ennek okai egyrészt a portugál gyarmatosításban keresendők, amelynek jellegzetessége (a spanyol hódításokkal szemben), hogy nem hatoltak be mélyebben a meghódított területekre. A központi irányítás tengeröblökben, kikötőkben jött létre, a belső régiók sokszor szinte

²¹ António Almeida de Santos: *Paixão Lusófona*. p.45-58.

²² António Almeida de Santos: *Paixão Lusófona*. p.62.

semmilyen kapcsolatban nem álltak a fővárossal. A legélesebb ellentét Bissau-Guineában figyelhető meg, ahol a 60%-ot meghaladó analfabetizmus alapvető problematikája mellett a város–vidék éles ellentéte jellemző: az életszínvonalbeli különbségek mellett a nyelvi fejlődés eltérő útjai is jellemzők. Bissau-Guinea belső régióiban, Bafatában és Gabúban a helyi és a középkori portugál nyelv sajátos egyvelegével találkozhatunk.²³

A nyelvi együttműködés legfőbb eredménye, a Helyesírási Egyezmény (Acordo Ortográfico) 1990-ben született, ezt a hét alapító tagállam írta alá,²⁴ és két, a Brazíliában és a Portugáliában használatos helyesírási szabályt egységesít. Az egységes portugál nyelv kialakítása jelentős könnyebbséget jelenthetne gazdasági és kulturális téren egyaránt. Segíthetne például az egymás közti kereskedelmi egyezmények jogi értelmezésében, irodalmi művek, színházi előadások és mozifilmek kölcsönös megismerésében.

Miért olyan lényeges az egységesítés a nemzetközi kapcsolatok szempontjából? A négy nagy európai nyelv, az angol, a francia, a spanyol és a portugál közül csak az utóbbi rendelkezik kétféle helyesírási szabállyal.²⁵ Ez megnehezíti a nemzetközi szerződéskötést, hiszen minden egyezmény esetében kétféle megszövegezés szükséges. Az egyezmény akkor léphet érvénybe, ha az egyes tagországokban ratifikálják, tehát ha az országok belső jogában megjelenik. Brazíliában, Portugáliában, a Zöld-foki Köztársaságban valamint São Tomé és Príncipeben ez már megtörtént. A ratifikáció hiánya nem jár különösebb következményekkel, mindenképpen megnehezíti azonban a potenciális együttműködést. A változtatás a portugál szókészletnek mindössze 2%-át érinti, azaz a körülbelül 110 ezres szókészletből 2000 szót.

Az Állam és Kormányfők első, a braziliai São Luís de Maranhãoban tartott Csúcstalálkozásán megegyezés született az IILP, a Portugál Nyelv Nemzetközi Intézetének létrehozásáról. Ez a terv csak tíz évre rá realizálódott, amikor a São Tomé-i csúcson határozatot hoztak arról, hogy az éves költségvetésből különítsenek el egy összeget, amelyből a portugál nyelv terjesztéséért felelős intézményt hoznak létre. Az IILP alapvető célja a nyelv népszerűsítése, védelme és gazdagítása. Munkatársai diplomaták, nyelvészek, írók, akadémikusok, oktatási szakemberek, politikusok és színészek.²⁶

²³ Patrick Chabal: The post-colonial literature of Lusophone Africa. p.23.

²⁴ Kelet-Timor 2004-ben írta alá, ugyanis az alapítók általi aláírásakor még nem volt független állam.

²⁵ A kétféle helyesírás létrejött a Portugál Köztársaság kikiáltásához köthető. 1911-ben létrehoztak egy egyszerűsített helyesírási szabályzatot. Brazíliában ezt nem vették át, ettől az időponttól kezdve létezik a kétféle helyesírási mód.

²⁶ Instituto Internacional da Língua Portuguesa: A szervezet bemutatása. http://www.iilp-cplp.cv/index.php?option=com_content&task=view&id=12&Itemid=54.

Az IILP egyik legnagyobb vállalkozása – s ez a CPLP nyelvpolitikájának is sarokköve – az a kezdeményezés, hogy a portugál nyelv az ENSZ hivatalos nyelve legyen. 2005 októberében az ELOS Clube Internacional²⁷ a portugáliai Tavirában tartott konferenciáján a hét CPLP-alapító ország aláírt egy erről szóló petíciót. Romulo Alexandre Soares, a Brazil-Portugál Kamara elnöke kiemelte, hogy Brazília lakossága, gazdasági ereje és a nemzetközi kapcsolatokban betöltött egyre jelentősebb szerepe, illetve a portugál mint hivatalos nemzeti nyelv négy kontinensen való jelenléte miatt indokoltá vált, hogy az ENSZ hivatalos nyelve legyen. „Afrikában a portugál nyelvhasználatot befolyásolja az angol és francia nyelvű országok közelsége; Frankofónia és a Brit Nemzetközösség mellett a CPLP tagországai, benne a PALOP is megfelelő reprezentativitással rendelkezhetne, ha nagyobb súlyt tudnának adni önmaguknak.”²⁸ A Főtitkárság 2002-ben az IILP éves költségvetésében a CPLP által elkülönített összeg mellett egy „Speciális Alap” létrehozását javasolta a tagországok önkéntes hozzájárulásából. A 2002-es adatok szerint a legnagyobb adományozónak Angola mutatkozott körülbelül 110000 dollárral, míg Portugália, Brazília és a Zöld-foki Köztársaság hozzájárulása együttesen kicsivel több, mint a felét teszi ki ennek, ami országonként 20-20 ezer dollárt jelent.²⁹ Ez az adat igen elgondolkodtató, főleg annak fényében, hogy multilaterális fórumokon Brazília és Portugália a portugál nyelv védelmének és terjesztésének legfőbb szószólója.

A PALOP-ORSZÁGOK HELYE A CPLP-BEN: A SZERVEZET ÉRTÉKELÉSE A PALOP KONTEXTUSÁBAN: OPTIMISTA VÍZIÓK – PESSZIMISTA VALÓSÁG

Noha a szervezet munkásságának kiemelt pontja a nyelvi együttműködés, számos más program kap hangsúlyt a mindennapokban. A CPLP legköltségesebb programja a HIV/AIDS Program,³⁰ amelyet az öt afrikai ország számára hoztak létre. A halálos betegség a PALOP-országok közül leginkább Mozambikot (1,5 millió fertőzött) és Angolát (csaknem 200 ezer fő) sújtja; harmadik helyen Bissau-Guinea áll (több mint 10 ezer fő); a szigetországokat, a Zöld-foki Köztársaságot (kevesebb, mint ezer fő) és São

²⁷ Az ELOS Clube Internacional vagy ELOS CLUBE egy braziliai székhelyű kulturális non-profit szervezet, amely a portugál nyelv védelmében, annak népszerűsítésére jött létre.

²⁸ ELOS Internacional: A szervezet. <http://www.elosinternacional.com.br/index2.htm>.

²⁹ José Felipe Pinto: Império Colonial a Comunidade dos Países de Língua Portuguesa: Continuidades e Descontinuidades. p.358.

³⁰ Ebben a kezdeményezésben a gyógykezelésre elkülönített összeg biztosítása mellett a prevencióra próbálja felhívni a figyelmet a szervezet, valamint a halálos betegség elleni küzdelemről szóló reklámok készítése szerepel a program éves költségvetésében.

Tomé és Príncipe (néhány száz fő) földrajzi elhelyezkedéséből fakadóan nem érinti olyan súlyosan a kérdés.³¹ A térség másik fő betegsége a malária, az erre a célra létrehozott CPLP-konferenciának São Tomé adott otthont.

Az oktatásfejlesztés és a gazdasági versenyképesség növelése céljából hozták létre a luandai Üzleti Készségfejlesztői Központot és a maputói Közigazgatási Fejlesztési Központot. Az előbbi célja, hogy segítse a kis- és középvállalkozásokat, üzleti képzést nyújtson a vállalatvezetőknek. Az utóbbi intézményben kormányzati és egyéb közigazgatási dolgozóknak tartanak tréningeket. A szervezet létrehozta továbbá a Portugál Nyelvi Cenzust, amelynek feladata, hogy feltérképezze a PALOP-országokban a portugálul anyanyelvi szinten beszélők számát, illetve a lakosság nyelvi kihívásait. A CPLP jövőbeli tervei között szerepel a Digitális Iskola és Egyetem programjának életre hívása, ami lehetővé tenné, hogy az iskoláktól távol élő emberek az interneten keresztül részesüljenek oktatásban.³² Ez a legutóbbi kezdeményezés azonban a legkevésbé sem veszi figyelembe a valóságot, hiszen az öt PALOP-ország közül Mozambikban, Angolában és Bissau-Guineában vidéken még az energiaellátás is nehézkes,³³ éhínséggel és betegségekkel küzdenek az emberek, akiknek az értékrendjében az önképzés sokadrendű helyet foglal el. Az elképzelések megvalósításának további akadályai is vannak.

Bár sok forrás szerint a CPLP sikeres multilaterális fórum, ez koránt sincs teljesen így. Igaz, a szervezet szakértői tanácsok delegálásával közreműködött São Tomé és Príncipe, valamint Bissau-Guineában az államcsínyek kezelésében, illetve a közigazgatási és gazdasági reform is elindulhatott ezekben az országokban. Mégis: a tények nem a sikerességet igazolják. A „luzofília³⁴” olyannyira nem általános, hogy egyes szélsőséges esetekben már „luzofóbiáról³⁵” beszélhetünk. Mozambikban (ami tagja a Brit Nemzetközösségnek is) több fórumon hangoztatják, hogy szívesen választanák az angolt hivatalos nemzeti nyelvnek, és szorosabbra fűznék kapcsolataikat a Commonwealthszel.³⁶ Bár ez az igen szélsőséges vélemény a Dél-Afrikai Köztársasághoz fűződő jó viszonytal is magyarázható,³⁷ illetve

³¹ UNAIDS: AIDS Epidemic update 2008. http://data.unaids.org/pub/Report/2008/jc1526_epibriefs-ssafrica_en.pdf.

³² Portugál Kormányzati Portál: Az oktatásfejlesztés és gazdasági versenyképesség növelése Luzofón Afrikában. <http://www.governo.gov.pt/Portal/EN/Geral/Lusofonia>.

³³ Egy 2007-es UNCTAD jelentés szerint Bissau-Guineában és Angolában a háztartások 5, Mozambikban 6%-a rendelkezik elektromossággal: <http://www.unctad.org/Templates/Page.asp?intItemID=3641&lang=1>.

³⁴ A portugál nyelv, nemzet és identitás iránt érzett szimpátia.

³⁵ A portugál nyelv, nemzet és identitás iránti ellenérzés.

³⁶ Nancy Priscilla Naro: *The Atlantic, between Scylla and Charybdis*. p 4-11.

³⁷ A mozambiki polgárháború alatt rengetegen hagyták el az országot, és vándoroltak ki a leggazdagabb afrikai államba.

annak tényével, hogy az összes szomszédos ország hivatalos nyelve az angol, az ilyen hangvételű véleménynyilvánítás azonban felettébb elgondolkodtató.

Egy portugál külügyminisztériumi tanulmány szerint a Portugáliába PALOP-országokból érkező diákok körében végzett felmérés sem mutat pozitív képet a CPLP-ről. Ugyan a diákok nagy többsége, 96%-a tud a létezéséről, 81,6%-uk soha nem vette fel a kapcsolatot a szervezettel, azok szakosított szerveivel, illetve egyéb intézményeivel sem. A közösség munkásságát a PALOP-diákság 31,9%-a elégtelennek minősítette, 27,1%-uk közepesnek, és mindössze 18,1%-uk tekintette jónak.³⁸

A szervezet percepciójának legfőbb akadálya, hogy alacsony költségvetése miatt nem képes nagy volumenű programok indítására. A szervezet alig több mint 500 ezer dolláros büdzsével rendelkezett születésének évében (1996), és ez azóta sem lépte túl az egymillió dollárt. Az éves tagdíj 30 ezer dollár, az alapösszeget több CPLP-tagállam önkéntes hozzájárulása egészíti ki: Portugália több mint 350000, Brazília 173000, Angola több mint 90000 és Mozambik 30000 dollárral járult hozzá a költségvetéshez 2004-ig.³⁹ Az adatokból világossá válik, hogy a résztvevő országok számára nem különösebben fontos, hogy a szervezet Luzofóniát irányító és a nemzeti külpolitikák programjait befolyásoló szereplő legyen. Brazília alacsony pénzügyi hozzájárulása és szervezeti passzivitása erős befolyást gyakorol a PALOP-országokra is. Az ötök elképzelhetetlenek tartják a CPLP sikerességét a gazdasági nagyhatalom nélkül. A résztvevők szkeptikus hozzáállása abból is fakad, hogy az együttműködés főbb területeinek sorrendjéről sincs egyetértés a tagállamok között:

1. táblázat: A prioritások hierarchiája az egyes CPLP-tagállamokban.

	Politikai- diplomáciai együttműködés	Technikai- kulturális együttműködés	A nemzetgazdaságok közvetlen fejlesztése
Angola	3.	1.	2.
Bissau-Guinea	3.	2.	1.
Brazília	2.	1.	3.
Mozambik	3.	2.	1.
Portugália	1.	2.	3.
São Tomé és Príncipe	3.	2.	1.
Zöld-foki Köztársaság	3.	2.	1.

José Felipe Pinto: Do Império Colonial a Comunidade dos Países de Língua Portuguesa: Continuidades e Descontinuidades. p.355.

³⁸ José Felipe Pinto: Do Império Colonial a Comunidade dos Países de Língua Portuguesa: Continuidades e Descontinuidades. p.397-398.

³⁹ José Felipe Pinto: Do Império Colonial a Comunidade dos Países de Língua Portuguesa: Continuidades e Descontinuidades. p.356-357.

Luzofón Afrika országai úgy vélik, hogy a CPLP a nyelvi-kulturális együttműködésen kívül nem nyújt több alternatívát: az erőtlen gazdasági és közigazgatási reformprogramokon kívül még a portugál nyelvű országokon belüli migrációt, a luzofón állampolgárságot sem teszi lehetővé.

A PALOP-országok már a CPLP létrejöttékor több regionális és posztkoloniális nemzetközi szervezet tagjai voltak, és a nemzeti külpolitikákban ezek a kapcsolatok fontosabbnak bizonyulnak.⁴⁰

SARKALATOS PONT: A NYELVI KÉRDÉS LUZOFÓN AFRIKÁBAN

A nyelvi kérdés igen összetett probléma egész Afrikában, nincs ez másképp a PALOP esetében sem. Ezeket az országokat egyszerre éri az úgynevezett belső és külső nyomás. A belső nyomás egymással versengő nyelvi sajátosságokat, nyelvfajtákat vagy szinteket jelent. Létezik egy szűk nyelvi szint, ez a helyi vagy „lokális” nyelvek kategóriája, amely törzsi viszonyok közt jön létre. Ennél szélesebb rétegnek tekinthető az etnikai csoportok nyelve, majd a regionális vagy nemzeti nyelv és végül a hivatalos nyelv. Ez a jelenség azt eredményezi, hogy az egyes országok különböző területein egészen más nyelvet beszélnek, előfordulhat az is, hogy egyáltalán nem értik meg egymást. Az ilyen nyelvi adottságokkal rendelkező régióban egy nemzetközi szervezet nyelvpolitikai tervezésében (*language planning*) igen nagy problémát jelent az anyanyelv megjelölése. A nyelv beszélője egy vizsgált afrikai célcsoport tagja-e; netán ennek a nyelve az, amellyel a beszélő azonosítja magát vagy amelynek kompetens használója; és tökéletesen birtokában van-e a nyelv? Az anyanyelv kategóriájának értelmezése igen összetett probléma. Mi lehet egy adott nemzetsoport nemzeti nyelve (*lingua nacional*)? Territoriális alapon határozzuk meg, tehát a nemzetsoportot egy adott területhez kössük? Angola esetében a nemzeti nyelv kategóriájába a bennszülött nyelvek tartoznak, mint az umbukundu, ngangela, kimbundu, kikongo, ambo, cokwe, herero és az oxindonga.⁴¹ A portugál nyelv itt jön a képbe: sok afrikainak az első nyelve a portugál, azzal azonosítják magukat, és anyanyelvi szinten beszélnek. Ezenkívül fontos megjegyezni, hogy egy olyan országban, ahol a portugál a hivatalos nyelv, a nyelvet „birtoklók” (akik egyébként is könnyebben kerülnek vezető pozícióba bizonyos területeken)

⁴⁰ Angola tagja az SADC-nek (Dél-Afrikai Fejlesztési Közösség) és a CEEAC-nek (Közép-Afrikai Államok Közössége), Mozambik az SADC-nek és a Commonwealthnek, São Tomé és Príncipe a CEEAC-nek és Frankofóniának, valamint Bissau-Guinea és a Zöld-foki Köztársaság az ECOWAS-nak (Nyugat-Afrikai Államok Gazdasági Közössége) és Frankofóniának. Mind az öt PALOP-ország tagja az Afrikai Uniónak.

⁴¹ Vatomene Kukanda: *Diversidade linguística em África*. p.101-117.

maguk is érdekeltek annak fejlesztésében és oktatásában.⁴²

A külső (vagy externális) nyomás azt a hatást jelenti, amit a környező országok hivatalos nyelvei gyakorolnak a portugál nyelvre. Ez igen erősen érzékelhető, hiszen a PALOP országai földrajzilag távol helyezkednek el egymástól, közelükben nincs azonos hivatalos nyelvvel rendelkező szomszédos állam. A szomszédok hivatalos nyelve, nevezetesen az angol és a francia nagy hatással vannak a PALOP nyelvpolitikájára, „nyelvtervezésére”. Bissau-Guinea például csak olyan államokkal határos, amelyeknek a hivatalos nyelve a francia (Szenegál és Guinea), míg a belső nyomást a kreol mint törzsi nyelv jelenti. São Tomé és Príncipe pedig olyan zónában helyezkedik el, ahol az angol és a francia is domináns nyelveknek számítanak. A Zöld-foki Köztársaságban a kreol része a nemzeti identitásnak. Angolának négy szomszédja van, a két északi (a Kongói Demokratikus Köztársaság és Kongó) francia, míg délen és keleten (Namíbia és Zambia) angol nyelvű országok. A korábban már említett Mozambikot csak angol nyelvű országok veszik körül (Tanzánia, Malawi, Zambia, Zimbabwe, Dél-Afrika és Szváziföld).⁴³ A sokféle nyelv jelenléte igencsak megnehezíti az oktatáspolitikát és az oktatástervezést, hiszen előfordulhat, hogy egy osztályteremben hat- vagy hétféle nyelvet jelölnek meg anyanyelvükként a diákok.

Afrikában megfigyelhető a nyelvi pluralitás, ami két- (bilingvizmus) vagy többnyelvűséget (multilingvizmus) jelent. Ez a pluralitás megköveteli a nyelvek komplementaritását, és annak a ténynek a felismerését, hogy nem létezik közös nemzeti nyelv, amely a teljes földrajzi terület, a közösségi élet vagy a különféle típusú munkavégzés domináns nyelve lenne. A CPLP nyelvpolitikájának számolnia kell a két-, esetleg három- vagy négynyelvűséggel egy adott közösség esetében, szem előtt tartva, hogy a hivatalos nyelvet mindenkinek beszélnie kell, vagy legalábbis esélyt kell teremteni annak elsajátítására. Portugál nyelvű Afrika oktatási rendszerében négyféle lehetőség áll a lakosok előtt: az első opció a „monolingvisztikus” képzés a hivatalos nyelven, ez egész egyszerűen az asszimilációt jelenti. Portugália ezt a rendszert alkalmazta a gyarmatokon, a közigazgatás portugál nyelvű volt. Természetesen a helyieknek jóval kevesebb lehetőségük volt a képzésben való részvételre, mint manapság. A nemzetközi rendszerben végbement változások és az emberi jogok fejlődése miatt nem igényel különösebb magyarázatot, hogy miért nem lenne ajánlatos a kötelező „egynyelvűsítést” alkalmazni. Azonban a jelenség áthúzódott a posztkoloniális korba is, a magasabb szintű munkakörökbe a mai napig a legfontosabb ajánlólevél a portugál nyelv kellő szintű ismerete. A

⁴² Máario Vilela: Reflections on Language Policy in African Countries with Portuguese as an Official Language. p.308-309.

⁴³ Vatomene Kukanda: Diversidade linguística em África. p.109.

„bilingvisztikus” képzés az oktatás kétnyelvűségét jelenti, ebben az esetben egyensúlyt kell találni a két nyelv között a szóbeli és írásbeli kommunikáció esetében. Lássuk be, ez igen nagy pedagógiai kihívást jelent az oktatóknak, hiszen erről az elképzelésről még a CPLP sem tud pontos képet adni.⁴⁴

Az Acordo Ortográficoót, vagyis a nyelv egységesítését célzó Helyesírási Szabályzatot több CPLP-tagállam, köztük több PALOP-ország még nem ratifikálta. De vajon melyik nyelvi mintát követnék ezek az országok? A logikus az lenne, ha az egységesített változatra esne a választás, nem az európai portugálra vagy a Brazíliában használatosra. A gyakorlat azonban korántsem biztos, hogy ezt fogja igazolni. Egyre nő a bilaterális szerződések száma Brazília és a PALOP országai között, a Guineai-öbölben számos brazil entitás jelent meg. Az egyensúly megtartása igen nehéz lesz egy olyan afrikai számára, akinek alapvető hiányosságai vannak a hivatalos nyelv használatát illetően. Eddig az európai nyelvi mintát követték, és zavart okozhat a fejekben a dél-amerikai változat használata a mindennapi életben.

A nemzetközi szervezetnek – csakúgy, mint az egész luzofón világnak – el kell fogadnia azt a nyelvi diverziót, ami a portugál nyelvű afrikai országokat jellemzi. A portugál régebben gyarmatosító nyelv volt, mára viszont az afrikai nyelvek közé tartozik, tehát számítani lehet eddig nem ismert variációinak a megjelenésére. Ezek az afrikai identitás kifejezésére is szolgálhatnak. Vajon Luzofónia elfogadja-e a portugál nyelv afrikai változatainak egymásmellettségét? Az egységesítés szükséges és praktikus lépés a CPLP részéről, azonban a probléma megoldása összetettsége miatt igen nehéz feladat. „A minha Pátria é a minha língua”, azaz: „A nyelvem a hazám” – mondta Fernando Pessoa, a portugál modernizmus legnagyobb alakja. Ez az idézet, amelyet az IILP előszeretettel idéz számos fórumon, a PALOP esetében is elgondolkodtató.

A CPLP MINT AZ AFRIKAI REGIONÁLIS INTEGRÁCIÓ MOTORJA?

A CPLP a nyelvi egység, a közös történelmi gyökerek mentén jött létre. Az a feltételezés, hogy a szervezet képes lehet közreműködni portugál nyelvű Afrika regionális integrációjában, talán túlzásnak tűnik.⁴⁵ A CPLP keretein belül létrejött számtalan kezdeményezés, munkacsoport, amelyek a közigazgatás átalakítását, annak demokratizálását tűzték ki célul. Ezek nem járhatnak sikerrel addig, amíg az alapvető feltételeket nem teremtik meg. Az

⁴⁴ David Hopffer Almada: O estado nos cinco – que futuro? p.16-24.

⁴⁵ Talán elnagyoltnak tűnik a regionális integráció kifejezés (hiszen a földrajzi kontinuitásnak alapismérvként kéne szerepelnie), azonban a portugál szakirodalom az adott földrészen található politikai tömörülést már *integração regional*ként nevezi meg, hivatkozva az eszmeiség kontinuitására, ami a szervezet esetében felülírhatná a földrajzi diszkontinuitást.

országoknak szükségük van identitásuk kialakítására a posztkoloniális korban (és ennek a törekvésnek sarkalatos pontja a nyelvpolitika is), illetve felmerül az igény a szervezet jellegének újradefiniálására is. A Közösség nem a gazdasági integráció mentén jött létre, az ilyen típusú együttműködés bilaterális keretek között zajlik a hét tagállam, illetve az egyes PALOP-országok és a CPLP közt. Érdekes jelenség, hogy a szervezet nem szerepel a tagállamok külpolitikájának elsőrendű prioritásaként. Portugália esetében mindössze a negyedik helyen említik, az EU, a transzatlanti kapcsolatok és a PALOP-országokkal való bilaterális együttműködés után. Brazília számára inkább a főbb gazdasági partnerek, Portugália, Angola és Mozambik együttesét jelenti, és nem azonosul a szervezettel mint a nyolcak közösségével.⁴⁶

Angolában sem elsőszámú külpolitikai prioritás a CPLP-vel való kapcsolatrendszer fejlesztése. Elsődleges partnereknek a Dél-Afrikai Köztársaságot és az Amerikai Egyesült Államokat tekintik. Nem is lehet a luandai diplomáciát hibáztatni ezért, hiszen a polgárháborús időszak végével az ország újjáépítése és a gazdaság fejlődési pályára állítása volt a legfőbb feladat. A Portugáliával és Brazíliával fenntartott jó kapcsolat persze továbbra is kiemelten fontos az ország számára. A jövőre nézve a Dél-Afrikai Köztársaságot ellensúlyozó regionális nagyhatalmi ambícióit emeli ki a szakirodalom.

A legszkeptikusabbnak a CPLP megítélésében Mozambik mutatkozik. Politikailag nagyon távol állónak érzi magát a szervezettől, Portugáliával fenntartott kapcsolatai is legfeljebb a kereskedelemre és a befektetésekre épülnek. A PALOP blokkjából ennek az országnak a leghűvösebb a viszonya az egykori gyarmattartóval. Mindehhez a nyelvi környezet problémái is jelentősen hozzájárulnak.

Bissau-Guinea esetében sokkal nehezkesebb a külpolitikai prioritások definiálása, hiszen jelenleg is zajlik a polgárháború utáni közigazgatási átalakítás és a demokratikus átmenet. Ugyan megjelentek CPLP-s megfigyelők és szakértői csoportok az országban, ám a Föld egyik legszegényebb államának jelenlegi elsődleges célja a túlélés.

Kiterjedt diaszpórája miatt a Zöld-foki Köztársaság lehetne az a tagállam, amelyik számára a CPLP prioritásként jelenhetne meg, a közösségi törekvések jó alapot teremthetnének erre. Az IILP központja is a Zöld-foki Köztársaság fővárosában, Praiában van, ennek létrehozása is ezt a benyomást erősíti.

São Tomé és Príncipe esetében a CPLP-vel – csakúgy, mint a Portugáliával – fenntartott jó kapcsolat elsőrendűnek mondható. Az

⁴⁶ Fernando Jorge Cardoso: *Integração Regional em África: Que Papel para a CPLP.* p.236-244.

olajkészletek feltárásának következményeként a térség szerepe egyre inkább nő, így a külföldi befektetőkkel kialakított kapcsolatok is befolyással lehetnek az ország külpolitikájára.⁴⁷

Amint a fenti körkép mutatja, a PALOP-országok diplomáciája nem tanúsít nagy érdeklődést a szervezet iránt, amely nem képes túllépni a politikai dimenzió. A CPLP-nek mint „portugál-brazil kreációnak” inkább megfigyelői, mintsem résztvevői ezek az államok. Bár a bilaterális kapcsolatok fejlesztésében nyitottnak mondhatók, a szükséges gazdasági ösztönző erővel nem rendelkező politikai szervezet kevés eséllyel lesz összetartó erő a földrajzilag és identitásukban távol eső nemzetek között. Luzofón Afrika országai úgy vélik, hogy a CPLP a nyelvi-kulturális együttműködésen kívül nem nyújt több alternatívát: az erőtlen gazdasági és közigazgatási reformprogramokon kívül még a portugál nyelvű országokon belüli migrációt, a luzofón állampolgárságot sem teszi lehetővé – mint ahogy ez már fentebb is említésre került. Így látva a nemzetközi szervezet cselekvőképtelenségét inkább a bilaterális együttműködést választják, olyan országokkal vagy nemzetközi szervezetekkel, amelyek várhatóan javulást hoznak belpolitikai és gazdasági téren egyaránt.

Schriffert Ádám nemzetközi tanulmányok szakon végzett 2009-ben a Budapesti Corvinus Egyetemen, a Humana emberi jogi magazin Afrika Hírblokkjának szerzője, a Budapesti Brazília Nagykövetség alkalmazottja.

IRODALOMJEGYZÉK

II. *Conferência de Chefes de Estado e de Governo da CPLP* Edição CPLP, 1998.

X. *Reunião Ordinária do Conselho de Ministros da CPLP*, Edição CPLP, 2005.

ALMEIDA DE SANTOS, ANTÓNIO: *Paixão Lusófona*. Imprensa Nacional. Casa de Moeda, Lisszabon, 2001.

BLAHÓ ANDRÁS – PRANDLER ÁRPÁD: *Nemzetközi szervezetek és intézmények. /2. átdolgozott kiadás*. Aula, Budapest, 2005.

CARDOSO, FERNANDO JOSÉ: *Integração Regional em África: Que Papel para a CPLP*. Codesria, Dakar, 2005.

CHABAL, PATRICK: *The post-colonial literature of Lusophone Africa*. Northwestern University Press, Evanston, 1996.

⁴⁷ Fernando Jorge Cardoso: *Integração Regional em África: Que Papel para a CPLP*. p.251-256.

- CPLP: *Allam és Kormányfők Konferenciája.* Letöltve: <http://www.cplp.org/Default.aspx?ID=90>, 2010. október 24.
- CPLP: *Állandó Egyszetűi Bizottság.* Letöltve: <http://www.cplp.org/Default.aspx?ID=92>, 2010. október 24.
- CPLP: *A portugál nyelv terjesztése.* Letöltve: <http://www.cplp.org/id-254.aspx>, 2010. október 24.
- CPLP: *Az Együttműködés Főbb Pontjainak Találkozója.* Letöltve: <http://www.cplp.org/id-95.aspx>, 2010. október 24.
- CPLP: *Főtitkárság.* Letöltve: <http://www.cplp.org/Default.aspx?ID=116>, 2010. október 24.
- CPLP: *Miniszterek Tanácsa.* Letöltve: <http://www.cplp.org/Default.aspx?ID=91>, 2010. október 24.
- CPLP: *Parlamenti Közgyűlés.* Letöltve: <http://www.cplp.org/Default.aspx?ID=96>, 2010. október 24.
- CPLP: *Történeti áttekintés – a szervezet létrejötte.* Letöltve: <http://www.cplp.org/id-45.aspx>, 2010. október 24.
- ELOS Internacional: *A szervezet.* Letöltve: <http://www.elosinternacional.com.br/index2.htm>, 2010. október 24.
- HOPFFER ALMADA, DAVID: O estado nos cinco – que futuro? In David Hopffer Almada: *Que estados, que nações em construção nos cinco?* (Colóquio Internacional, Cidade da Praia – 21 a 23 de Março de 1996). Praia, 1996. p.11-43.
- INSTITUTO INTERNACIONAL DA LÍNGUA PORTUGUESA: *A szervezet bemutatása.* Letöltve: http://www.iilp-cplp.cv/index.php?option=com_content&task=view&id=12&Itemid=54, 2010. október 24.
- KUKANDA, VATOMENE: *Diversidade linguística em África.* Africana Studia 3, Lisszabon, 2000.
- MARCHUETA, REGINA: *A CPLP e seu enquadramento.* Instituto Diplomático, Ministério dos Negócios Estrangeiros, Lisszabon, 2003.
- NARO, NANCY PRISCILLA: The Atlantic, between Scylla and Charybdis. In Naro-Sansi-Roca-Treece: *Cultures of the Lusophone Black Atlantic.* Pallgrave-MacMillan, New York, 2007. p.3-18.
- PARAGI BEÁTA – SZENT-IVÁNYI BALÁZS – VÁRI SÁRA: *Nemzetközi fejlesztési segélyezés.* TETT Consult Kft., Budapest, 2007.

PORTUGÁL KORMÁNYZATI PORTÁL: *Az oktatásfejlesztés és gazdasági versenyképesség növelése Lusofón Afrikában.* Letöltve: <http://www.governo.gov.pt/Portal/EN/Geral/Lusofonia>, 2009. február 21.

PINTO, JOSÉ FELIPE: *Do Império Colonial a Comunidade dos Países de Língua Portuguesa: Continuidades e Descontinuidades.* Instituto Diplomático, Ministério dos Negócios Estrangeiros, Europress. Lda., Lisszabon, 2005.

ROLO, JOSÉ MANUEL: *Redescobrir a África : a cooperação no contexto da cooperação internacional para o desenvolvimento.* Edições do Instituto de Ciências Sociais da Universidade de Lisboa, Lisszabon, 1986.

UNAIDS: *AIDS Epidemic update 2008.* Letöltve: http://data.unaids.org/pub/Report/2008/jc1526_epibriefs-ssafrica_en.pdf, 2009. február 21.

VILELA, MÁRIO: *Reflections on Language Policy in African Countries with Portuguese as an Official Language.* Universidade do Porto, Porto, 2002.